

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับจากที่ประเทศไทยเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกขึ้นใช้ จนถึงปัจจุบันได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจและสังคม โดยในระยะของแผนฉบับที่ 1 และ 2 (พ.ศ. 2500-2514) การพัฒนามีแนวทางที่เน้นหนักไปในด้านการลงทุนเพื่อบูรณะและเสริมสร้างบริการขั้นพื้นฐาน โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเพิ่มผลผลิตของประเทศ ซึ่งปรากฏว่า ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากแนวทางการพัฒนาดังกล่าว มีเพียงประชาชนในวงจำกัดบางส่วน ที่สามารถจะใช้ประโยชน์จากสิ่งก่อสร้างของรัฐได้ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดช่องว่างและความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

จากแนวทางการพัฒนาดังกล่าว ร่วมกับผลกระทบจากปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาในด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเมือง ความไม่ชัดเจนของการวางแผนเมืองและผังเมือง รวมทั้งปัญหาด้านศักยภาพของแรงงานและพื้นที่ ทำให้การพัฒนาประเทศออกมาในรูปแบบ "ความเจริญแบบหัวโตขาลีบ" คล้ายการบริหารแบบเมืองขึ้น (Internal Colonialism) (อัน นิฆมาน-เหมินทร์, 2531) ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 1-3 งบประมาณกว่า 175,000 ล้านบาท ถูกจัดสรรมาใช้เพื่อการพัฒนากรุงเทพมหานครโดยเฉพาะ กรุงเทพฯ จึงกลายเป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดของประเทศ เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและโดดเด่น เป็นจุดดึงดูดให้ประชาชนจากแหล่งต่าง ๆ มุ่งเข้าสู่กรุงเทพฯ จากสถิติที่สำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ในปี 2503 กรุงเทพฯ มีประชากรทั้งสิ้น 1.8 ล้านคน เพิ่มขึ้นเป็น 2.9 ล้านคน ในปี 2513 และ 4.4 ล้านคน ในปี 2523 นั่นคือ ในแต่ละช่วง 10 ปี มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

จากความเจริญซึ่งกระจุกตัวอยู่ในเมืองหลวง ได้ทำให้เกิดปัญหาช่องว่างความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ทั้งในด้านรายได้และลักษณะการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นยังกลายเป็นปัญหาที่สะสมของกรุงเทพฯ ในด้านความไม่เพียงพอของปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ ความเสื่อมของสภาวะแวดล้อม ความแออัดของการจราจร และการอพยพย้ายถิ่นของประชากรเข้ามาในเขตเมือง ซึ่งมากเกินศักยภาพของเมืองที่จะรองรับ จากปัญหาดังกล่าว ทางภาครัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญต่อการพัฒนาเมือง โดยกำหนดสาระสำคัญของการพัฒนาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นฉบับแรก เน้นหนักที่การกระจายความเจริญออกไปในชนบท โดยพัฒนาเมืองหลักขึ้นในส่วนภูมิภาค ด้วยเหตุผลสำคัญ 2 ประการ ประการแรก เพื่อเป็นการสกัดกั้นการอพยพของชาวชนบทเข้าสู่กรุงเทพฯ และประการที่สอง เพื่อเป็นศูนย์กลางที่จะกระจายความเจริญออกไปสู่ชนบท ในขณะเดียวกัน จะต้องกำหนดขอบเขตการขยายตัวของกรุงเทพฯ ให้อยู่ในขนาดที่เหมาะสม เพื่อลดความแออัดและปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น

จากแนวทางดังกล่าว จึงได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายขึ้นโดยแยกเป็น 2 ส่วน

เมืองหลักเร่งรัด 4 เมือง ได้แก่ เทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลเมืองขอนแก่น เทศบาลเมืองนครราชสีมา เทศบาลเมืองสงขลา

เมืองหลักระยะที่ 2 6 เมือง ได้แก่ เทศบาลเมืองพิษณุโลก เทศบาลเมืองนครสวรรค์ เทศบาลเมืองอุดรธานี เทศบาลเมืองราชบุรี เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เทศบาลเมืองภูเก็ต

ได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ของเมืองหลักเร่งรัดทั้ง 4 เมือง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา และมีระยะเวลาดำเนินการ 10 ปี ประกอบด้วย 52 โครงการ ซึ่งกำหนดขึ้นภายใต้มาตรการในการพัฒนาเมืองหลัก 6 ประการ ดังนี้

1. เร่งสร้างฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมให้แก่เมืองหลักให้เป็นแหล่งจ้างงานโดยพัฒนาอุตสาหกรรม การค้า และบริการ ที่เน้นการใช้แรงงานและวัตถุดิบของท้องถิ่น และเร่งรัดพัฒนาการเกษตรในชนบทล้อมรอบเมืองหลักควบคู่กันไป

2. พัฒนาการทางสังคมของเมืองหลักให้เพียงพอยิ่งขึ้น โดยเร่งปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมที่อยู่อาศัยของประชาชนยากจนในเมืองหลัก และ จัดสร้างการเคหะแก่ประชาชนที่มีรายได้น้อยในเมือง ขยายบริการการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้เพียงพอ และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่น และให้บริการด้านสาธารณสุข เพื่อให้เมืองหลักเป็นศูนย์กลางการศึกษา และการรักษาพยาบาลของภาคด้วย

3. เร่งพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน และสาธารณสุขการขั้นพื้นฐานให้แก่เมืองหลักเป็นลำดับแรก ให้สามารถสนองต่อความต้องการของอุตสาหกรรม และบริการที่มีมากขึ้นในเมืองหลัก

4. เร่งควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองให้มีประสิทธิภาพและปรับปรุงเขตเทศบาลเมืองหลักต่าง ๆ โดยยึดเขตความเจริญทางเศรษฐกิจแทนเขตการบริหารที่กำหนดไว้เดิม

5. ปรับปรุงฐานะการคลังและบริหารงานพัฒนาของเทศบาลเมืองหลักให้มากขึ้น และรัฐบาลกลางจะต้องสนับสนุนทางการเงิน การคลังเป็นกรณีพิเศษในระยะแรก เพื่อเสริมสร้างฐานะการคลังท้องถิ่นให้มีพอขยายบริการพื้นฐานของเมืองให้ได้ ซึ่งจะต้องใช้เงินจำนวนมาก

6. สร้างเอกลักษณ์เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนในเมืองหลัก

การพัฒนาเมืองหลัก จึงเป็นการประยุกต์เอาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ "ขั้วความเจริญ" (Growth Pole) มาเป็นกลยุทธ์ในการวางแผนพัฒนาภูมิภาค โดยใช้เมืองหลักเป็นขั้วของความเจริญในแต่ละภูมิภาค เป็นศูนย์รวมของระบบย่อยของเมืองในเขตอิทธิพล โดยขั้วนี้จะมีการลงทุนขนาดใหญ่กว่าส่วนย่อย ๆ ซึ่งมุ่งจะกระตุ้นให้การผลิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ตัวเมืองที่เป็นแกนกลางจะมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางเร่งรัดพัฒนา มุ่งลดการขยายตัวของเมืองใหญ่ที่ขยายตัวเกินขนาด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเสื่อมสมรรถภาพของการพัฒนา พร้อมกับพัฒนาเมืองบริวารที่ค่อยพัฒนาซึ่งขึ้นอยู่กับเมืองอย่างแท้จริง

เมืองหลักจึงควรมีลักษณะสำคัญของการเป็น "ขั้วที่ดี" คือ มีความสัมพันธ์ และระดับการครอบงำเหนือพื้นที่โดยรอบสูง รวมทั้งมีขนาดใหญ่พอ ที่จะสามารถก่อให้เกิดผลทั้งทางตรงและผลทางอ้อม ต่อระบบเศรษฐกิจได้ ในการกำหนดเมืองหลักนั้นจึงต้องพิจารณาจาก ภูมิหลัง สภาพและฐานะทางเศรษฐกิจของเมือง โดยหาเมืองที่มีแนวโน้มจะเป็นเมืองหลักในอนาคตต่าง ๆ ได้ คือ มีโครงสร้างของความเป็นเมืองอยู่แล้ว เพื่อให้ง่ายต่อการพัฒนา เนื่องจากงบประมาณของรัฐมีจำกัด และเพื่อใช้เป็นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมในการกระจายความเจริญต่อไป

จากแนวนโยบายเมืองหลักสู่การพัฒนา "นครเชียงใหม่"

เชียงใหม่ได้ถูกเลือกให้เป็นเมืองหลักในภาคเหนือ เนื่องจากเป็นเมืองซึ่งจัดได้ว่าใหญ่ที่สุดในภาค ทั้งในแง่ของ จำนวนประชากรและฐานะทางเศรษฐกิจ โดยมีประวัติของความเป็นเมืองมานานกว่า 700 ปี ทั้งยังเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของจังหวัดในภาคเหนือ เป็นศูนย์รวมของปัจจัยต่างๆ ทั้งในด้าน การบริหาร การศึกษา การค้า การคมนาคมขนส่ง และ สาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ นอกจากนี้ ถ้าพิจารณาโดยลักษณะทางภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ซึ่งมีจุดเด่นของตนเอง ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาได้ปีละเป็นจำนวนมาก เชียงใหม่จึงเป็นเมืองที่มีความพร้อมที่จะถูกพัฒนาเพื่อให้เป็นเมืองหลักของภาคเหนือต่อไป

ในฐานะเมืองหลักทางภาคเหนือนั้น เชียงใหม่จะเป็นศูนย์กลางเพื่อจะช่วยพัฒนาด้านที่ในเขตอิทธิพลอัน ได้แก่ จังหวัด ลำพูน ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน และพะเยา เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระดับภาคตามแผนที่วางไว้ โดยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 เชียงใหม่ได้ถูกกำหนดให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของภาคเหนือในบทบาทของ

1. ศูนย์กลางธุรกิจการค้า
2. ศูนย์กลางการบริการ
3. ศูนย์กลางการท่องเที่ยว
4. ขยายบทบาทเป็นแหล่งอุตสาหกรรมต่อเนื่องกับนิคมอุตสาหกรรมลำพูน

ซึ่งการพัฒนามาจะเริ่มที่นครเชียงใหม่ โดยทางกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดโครงการไว้ทั้งสิ้น 6 โครงการหลัก แยกเป็น 14 โครงการย่อย และดำเนินการ 2 ระยะ คือระยะที่ 1 มี 11 โครงการ และระยะที่ 2 มี 3 โครงการ คิดเป็นงบประมาณทั้งสิ้น 437.6 ล้านบาท โดยมีแหล่งที่มาดังนี้คือ

1. รัฐบาลรับภาระ 72 % แยกเป็น
 - เงินกู้จากธนาคารโลก 60 % ประมาณ 185.8 ล้านบาท
 - เงินงบประมาณแผ่นดิน 12 % ประมาณ 117 ล้านบาท
2. เงินสมทบจากเทศบาลนครเชียงใหม่ 28 % ประมาณ 134.8 ล้านบาท

โดยทั้ง 14 โครงการได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 จนแล้วเสร็จทั้งโครงการในเดือน กุมภาพันธ์ 2537 ซึ่งทั้ง 14 โครงการดังกล่าวได้แสดงไว้ในตารางที่ 1.1

เนื่องจากโครงการพัฒนาเมืองหลักได้ดำเนินการจนเสร็จสมบูรณ์แล้ว และจะได้มีการพัฒนาเมืองรองต่อไปในอนาคต การศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาเพื่อ ประเมินผลถึงความเป็น "เมืองหลัก" ของนครเชียงใหม่ ว่าได้ทำหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางความเจริญ เพื่อที่จะพัฒนาพื้นที่ในเขตอิทธิพล และสกัดกั้นการย้ายถิ่นขยายแรงงานสู่กรุงเทพฯ ได้หรือไม่

ตารางที่ 1.1 โครงการพัฒนาเมืองหลัก เทศบาลนครเชียงใหม่

โครงการ	วงเงินประมาณ(บาท)	ระยะเวลาก่อสร้าง
1.การขยายสะพานนครพิงค์	2,275,000	04/07/29-30/12/29
2.การก่อสร้างคลองผันน้ำแม่ข่า	4,825,599	10/08/30-06/04/31
3.การปรับปรุงชุมชนแออัดทิพย์เนตร	1,569,000	20/06/29-16/11/29
4.การปรับปรุงชุมชนแออัดระแกง	1,160,000	04/07/29-30/11/29
การปรับปรุงถนนและทางระบายน้ำ		
5.-ถนนสิงหราช พระปกเกล้า ราชภาคินัย	7,308,000	24/09/29-19/05/30
6.-ถนนสนามกีฬา ราชมรรคามนตรี ลอยเคราะห์ เจริญเมือง	8,065,763	17/11/29-07/10/30
7.-ถนนกองทราย รถไฟ ราษฎร์อุทิศ ริมทางรถไฟ	5,880,000	29/09/29-16/04/30
8.-ถนนราชวิถี ซ้างม้อย สามล้าน	18,780,000	06/01/33-15/10/34
9.-ถนนมณีนพรัตน์ เวียงแก้ว ราช- วิถี อินทวโรรส ช.ช้างเรือนจำ และช.สนามกีฬา 1	18,965,000	21/09/35-21/10/36
10.-ถ.เชื่อม เหนือ-ใต้	3,850,000	18/08/31-26/12/32
11. การก่อสร้างสะพานแห่งใหม่	45,887,925	09/12/30-24/11/32
12. การพัฒนาริมฝั่งแม่น้ำปิง	18,104,570	14/04/31-15/06/33
13. การก่อสร้างท่อค้ำน้ำเสียริม คลองแม่ข่า	26,500,000	22/08/33-12/08/35
14. การปรับปรุงคลองแม่ข่าระยะที่1	33,500,000	27/07/35-10/02/37

ที่มา : สำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- เพื่อศึกษาถึงความเป็น "เมืองหลัก" ของเชียงใหม่ว่าทำหน้าที่ของการเป็นเมืองหลักในแง่ของการกระจายความเจริญสู่พื้นที่ในเขตอิทธิพล และ สกัดกั้นการย้ายถิ่นของแรงงานสู่กรุงเทพหรือไม่

- ศึกษาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการพัฒนาภูมิภาค โดยอาศัยแนวคิดจาก "ชีวความเจริญ" ตามเจตนารมณ์ของนโยบายพัฒนาเมืองหลัก

สมมติฐาน

1. เชียงใหม่มีคุณสมบัติของการเป็น "เมือง" ที่จะเป็นจุดศูนย์กลางของความเจริญในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

2. ความเจริญของเชียงใหม่ จะก่อให้เกิดการพัฒนาในเขตอิทธิพล ให้มีความเจริญขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงระดับความสัมฤทธิ์ผลในการเป็นเมืองหลักของเชียงใหม่
2. ทราบถึงศักยภาพของการพัฒนาภูมิภาค โดยใช้วิธีการพัฒนาตามแบบชีวความเจริญ
3. ใช้เป็นแนวทางการศึกษาสำหรับผู้สนใจในด้านการประเมินผลเชิงนโยบาย และแนวคิดในการพัฒนาภูมิภาค และเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการศึกษาตามแนวคิดแบบชีวความเจริญต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

1. ในการศึกษาครั้งนี้ จะพิจารณาจากการเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยในการมองโครงสร้างของเศรษฐกิจนั้น จะแบ่งตามสาขาการผลิตโดยแบ่งเป็น 3 สาขาการผลิตหลัก ในส่วนของสาขาการผลิตย่อย จะใช้ตามการรายงานมูลค่ารวมผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ตามสาขาการผลิต ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำขึ้นทุกปีโดยสามารถจำแนกสาขาการผลิตได้ดังนี้

- 1) การผลิตขั้นปฐมภูมิ (Primary Production) แบ่งเป็น
 - เกษตรกรรม (Agriculture)
 - การปลูก (Crops)
 - ปศุสัตว์ (Livestock)
 - ประมง (Fisheries)
 - ป่าไม้ (Forestry)
 - บริการทางการเกษตร (Agricultural services)
 - การแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย (simple agriprocessing products)
- 2) การผลิตขั้นทุติยภูมิ (Secondary Production) แบ่งเป็น
 - เหมืองแร่และย่อยหิน (Mining and Quarrying)
 - อุตสาหกรรม (Manufacturing)
 - การก่อสร้าง (Construction)
 - การไฟฟ้าและการประปา (Electricity and Water supply)
- 3) การผลิตขั้นตติยภูมิ (Tertiary Production)
 - การคมนาคมและการขนส่ง (Transportation and Communication)
 - การค้าส่งและการค้าปลีก (Wholesale and Retail Trade)
 - การธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ (Banking Insurance and Realestate)

- ที่อยู่อาศัย (Ownership of dwellings)
- การบริหารราชการและป้องกันประเทศ (Public administration and defence)
- การบริการ (Services)

2. ในการศึกษาจะใช้ข้อมูลอนุกรมเวลา (Time Series) โดยเริ่มจากปี.ศ.2524-2534 รวม 11 ปี เหตุที่ใช้ช่วงเวลาดังกล่าว เพราะต้องการให้ข้อมูลที่ได้แสดงถึงแนวโน้มตั้งแต่นั้นยังไม่มีมีการดำเนินโครงการ กระทั่งได้มีการลงทุนในโครงการพัฒนาเมืองหลัก จนถึงปัจจุบันซึ่งโครงการดำเนินการเสร็จสมบูรณ์แล้ว

3. ภูมิภาคที่ใช้ศึกษาครั้งนี้จะครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในฐานะเมืองหลัก และพื้นที่ในเขตอิทธิพล 5 จังหวัด คือ ลำพูน ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน และพะเยา

4. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจะใช้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมในเมืองเชียงใหม่ ต่อพื้นที่ชนบท ของ วไลยา ชวาลภาฤทธิ์ (2530) เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่ต่อพื้นที่ชนบท โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจการอุตสาหกรรม ซึ่งวิธีการพิจารณานั้นมองผลกระทบในรูปของรายได้ (รายได้ทางตรง / รายได้ทางอ้อม / รายได้ที่เกิดจากการใช้จ่ายรายได้ทางตรงและทางอ้อม) ที่เกิดในชนบท อันเป็นผลมาจากการใช้จ่ายของโรงงานอุตสาหกรรม ผู้อยู่อาศัยในเมือง และชาวบ้าน โดยผ่านกระบวนการทำงานของตัวคุณแท้และทฤษฎีฐานเศรษฐกิจ โดยแบ่งพื้นที่ชนบทออกเป็นโซนในการพิจารณา ซึ่งศึกษาโดยใช้แนววิเคราะห์เดียวกันกับงานของ มล.พันธ์สุรีย์ ลดาวัลย์ และคณะ ในงานวิจัย เรื่อง ผลกระทบของโครงการพัฒนาเมืองหลักที่มีต่อพื้นที่โดยรอบ การศึกษา เมืองหลักเชียงใหม่

(2530) ซึ่งศึกษาถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ที่เกี่ยวเนื่องจากโครงการพัฒนาเมืองหลักเชียงใหม่ซึ่งมีต่อนั้นที่โดยรอบ การวิเคราะห์จากการศึกษาทั้ง 2 ชั้นนั้น ให้ความสำคัญกับผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากภาคอุตสาหกรรม ทั้งที่โดยพื้นฐานของภาคเศรษฐกิจในพื้นที่ที่ศึกษามีภาคเกษตรกรรมเป็นตัวหลัก โดยมีมูลค่ารวมผลิตภัณฑ์เป็นสัดส่วนสูงสุด จากสถิติมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ภาคเหนือปี 2530 นั้น คิดเป็นสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม การละเลยที่จะมองภาพรวมในทุกสาขาเศรษฐกิจอาจทำให้ผลที่ได้เบี่ยงเบนไป แต่งานวิจัยดังกล่าว มีข้อดีในแง่ที่ว่าการศึกษาชิ้นนี้ ไม่ละเลยที่จะศึกษาถึงผลกระทบทางสังคม เนื่องจากการวิเคราะห์การพัฒนาชิ้นนี้ ควรจะมองภาพของการเป็นกระบวนการอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

สุชาติ ธีรงาม ศึกษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ 6 จังหวัดในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย (2526) โดยการคำนวณหาค่า Location quotient ในแต่ละสาขาเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด และคำนวณหามูลค่าของสินค้าหรือบริการที่ส่งออก และนำเข้า ระหว่างเชียงใหม่กับจังหวัดอื่น ๆ โดยอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีฐานการส่งออก ซึ่งเชื่อว่า ผลของการส่งออกของเมือง จะก่อให้เกิดรายได้ซึ่งจะทำให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจของเมืองหรือภูมิภาคนั้นเพิ่มขึ้น ผลของค่าคูณทวีของการส่งออก (Export Base Multiplier) ซึ่งมีสูตรในการหามูลค่าการส่งออกดังนี้

$$\text{มูลค่าการส่งออก} = \frac{VA_{i,n} - GPP}{GPP} VA_{i,n}$$

โดยที่ $VA_{i,n}$ = มูลค่าเพิ่ม (Value Added) ของสาขาเศรษฐกิจของเมืองที่ส่งออก

$Va_{i,n}$ = มูลค่าเพิ่ม (Value Added) รวมของสองเมือง

GPP = ผลิตภัณฑ์มวลรวมของเมืองที่ส่งออก

GRP = ผลิตภัณฑ์มวลรวมของสองเมือง

ซึ่งการหาค่าเพิ่มของแต่ละสาขาเศรษฐกิจนั้นหาได้จาก แบบจำลองปัจจัยการผลิต-ผลิต ของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญของ United Nations Asian and Pacific Development Institute (UNAPDI) ทำไว้เมื่อ พ.ศ.2518 และจากตารางดังกล่าวสามารถนำมาหาค่าผลเชื่อมโยงไปข้างหน้า/ข้างหลัง (Forward/Backward Linkage) ได้อีกด้วย

งานของสุชาติได้นำเอาตารางปัจจัยการผลิตและผลิตมาทำให้ทันสมัยขึ้น (Updating Method) โดยใช้โครงสร้างตารางเดิมเป็นหลัก แล้วนำเอาข้อมูลจากตารางผลิตระดับจังหวัดใช้ประกอบในการจัดทำ การทำ Updating Method นี้เหมาะกับกรณีระยะเวลาไม่ห่างจากที่ได้ทำตารางมากนัก เนื่องจากโครงสร้างการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านกระบวนการผลิตและเทคโนโลยี การใช้โครงสร้างเดิมจะทำให้ผลที่ได้จากการคำนวณผิดพลาดไป ฉะนั้น จึงไม่สามารถนำวิธีนี้มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้ แต่ถ้าจะสร้างตารางปัจจัยการผลิตขึ้นใหม่นั้นจำเป็นจะต้องใช้เวลาและงบประมาณจำนวนมากเพื่อรวบรวมข้อมูล ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จำกัดด้วยเวลาและงบประมาณ จึงไม่เหมาะที่จะใช้วิธีนี้ในการศึกษา

สุทธิ คนตรี ได้ศึกษาลำดับความสำคัญของเทศบาลในภาคเหนือ (2524) โดยพิจารณาจากตัวแปรในด้าน กายภาพ ประชากร สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และ เศรษฐกิจ โดยวิเคราะห์ชุมชนในระดับเทศบาล 24 แห่ง ประกอบด้วยเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล จากผลการศึกษา พบว่า เทศบาลที่มีลำดับความสำคัญมากที่สุด คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งมีฐานะเป็นศูนย์กลางทาง การค้า อุตสาหกรรม การศึกษา สาธารณสุข และ การคมนาคมในภูมิภาค โดยมีเทศบาลเมืองพิษณุโลก นครสวรรค์ และลำปาง มีฐานะเป็นเมืองเอกของภาคเหนือ โดยจะมีบทบาทความสำคัญในระดับรองลงมาจากเชียงใหม่ ซึ่งจากการศึกษานั้นพบว่า ลักษณะความสำคัญทางเศรษฐกิจ และความสำคัญทางสังคมของเทศบาลนั้น มีความสัมพันธ์และแปรตามกัน

ดวงจันทร์ (ยามาว์ชรุตม์) เจริญเมือง ทำงานวิจัย บทบาทเมืองขนาดกลางในการพัฒนาภูมิภาค : กรณีศึกษาเมืองเชียงราย (2535) เพื่อศึกษาว่า เมื่อเชียงรายได้รับการกำหนดให้เป็นเมืองขนาดกลางแล้ว ได้มีบทบาทในการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคโดยชอบหรือไม่ โดยพิจารณาทั้งมิติทางเศรษฐกิจและสังคม ในการศึกษาใช้ แนวคิดทฤษฎีศูนย์กลาง (Growth

Center Theory) ซึ่งขึ้นอยู่กับสมมติฐานว่า เมื่ออุตสาหกรรมใดได้ถูกพัฒนาให้เจริญเต็มที่ ณ จุดศูนย์กลางแล้ว ความเจริญของมันจะกระจายสู่พื้นที่โดยรอบ ซึ่งดวงจันทร์ มุ่งที่จะศึกษาเพื่อค่านแนวคิดนี้ โดยเสนอว่า เมื่อศูนย์กลางเจริญเติบโตแล้วนั้น จะดูดซับเอาแรงงาน และทุนในพื้นที่รอบข้างมาสู่ศูนย์กลาง นั่นคือ ผู้วิจัยเชื่อว่าจะเกิด Polarization Effect หรือ Backward Effect เมื่อพัฒนาศูนย์กลาง งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research Method) โดยนำตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ สังคม มาใช้ในการวิเคราะห์ โดยเปรียบเทียบสถิติในช่วงของแผน ๕ 5 (พศ.2525-2529) และช่วงแผน ๕ 6 (พศ.2530-2534) นั่นคือศึกษาในช่วงเวลา 10 ปี

การศึกษาในช่วงระยะสั้นนั้น อาจเป็นการตัดตอนผลจากการพัฒนาบางส่วนออกไป จากแนวคิดของ Hirschman ซึ่งกล่าวไว้ว่า ในช่วงแรกของการพัฒนาโดยใช้แนวคิด Growth Pole นี้ อาจเกิดผลที่ไม่น่าพอใจ (Polarization) คือ เกิดการดูดซับแรงงานและทุนของศูนย์กลาง แต่เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง Hirschman เชื่อว่า ผลที่น่าพอใจ (Trickle down) คือ การกระจายความเจริญออกจากศูนย์กลาง จะมีมากกว่าผลที่ไม่น่าพอใจ ฉะนั้น การพิจารณาของงานชุดนี้ อาจจะเป็นการแสดงเพียงผลของการพัฒนาในช่วงต้นเท่านั้น